

مروری بر اقدامات و اعلامیه‌های
یونسکو در تصویب کنوانسیون
تنوع فرهنگی

فهرست مطالب

پیشگفتار	۱
مقدمه	۲
نگاهی به کثرت‌گرایی	۷
انواع کثرت‌گرایی	۸
یونسکو و موضوع فرهنگ‌ها	۱۳
سی‌امین کنفرانس عمومی یونسکو و دو کنفرانس وزیران فرهنگ	۱۸
اعلامیه جهانی تنوع فرهنگی	۲۲
مقدمات اولیه کنوانسیون جهانی تنوع فرهنگی	۲۵
نشست‌های سه‌گانه کارشناسان مستقل بین‌المللی	۲۷
تصویب کنوانسیون تنوع فرهنگی	۳۳
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۳۴
منابع و مآخذ	۳۵

مروری بر اقدامات و اعلامیه‌های یونسکو در تصویب کنوانسیون تنوع فرهنگی

پیشگفتار

در ۲۰ اکتبر ۲۰۰۵ کنوانسیون «حمایت و ترویج تنوع مظاهر فرهنگی» با موافقت ۱۴۸ کشور عضو از جمله ایران، در یونسکو به تصویب رسید. مفاد این کنوانسیون معطوف به حمایت و حفاظت از تنوع فرهنگها در حوزه‌های ملی و مخصوصاً حمایت از صنایع فرهنگی کشورهای در حال توسعه در مقابل چالش‌های متعددی است که امروزه از سوی کشورهای توسعه‌یافته بر آنها تحمیل می‌شود. از آنجا که پذیرش این کنوانسیون از سوی ایران در کنفرانس عمومی یونسکو موجب طرح آن در مجلس شورای اسلامی به منظور تصویب نهایی خواهد شد این گزارش سعی بر آن دارد تا ضمن ارائه توصیفی از تنوع فرهنگی و دلایل طرح آن در یونسکو مروری بر فعالیتها و اعلامیه‌های یونسکو در این مورد داشته باشد.

مقدمه

هیچ فرهنگی بدون رابطه با دیگر فرهنگها قادر به حیات نیست. هر فرهنگی تحت تأثیر فرهنگهای دیگر است و به نوبه خود بر آنها تأثیر می‌گذارد. همچنین هیچ فرهنگی بی‌تغییر، ثابت یا ایستا نیست. تمام فرهنگها پیوسته در تغییرند و با نیروهای خارجی و داخلی به حرکت در می‌آیند. این نیروها ممکن است سازگارکننده، هماهنگ‌ساز، بی‌خطر و مبتنی بر اعمال ارادی باشند یا غیرارادی و ناشی از سستی، زور و سلطه خشونت‌آمیز و اعمال قدرت نامشروع. بنابراین نیاز مردم به زندگی و کار صلح‌آمیز با یکدیگر باید به احترام به همه فرهنگها دست کم فرهنگهایی که برای دیگر پذیرش و احترام به دیگران ارزش قائل‌اند منجر شود... آزادمنشی، دیگر پذیرش و کثرت‌گرایی باعث می‌شود که از چندگانگی بینش‌ها لذت ببریم؛ در مقابل، مطلق‌نگری و جهانشمولی ما را به آنجا می‌کشاند که حقیقت را یگانه و نه چندگانه، بخواهیم.^۱

در جهانی که نزدیک به ۱۰,۰۰۰ اجتماع متمایز انسانی در مرزهای حدود ۲۰۰ کشور همزیستی می‌کنند^۲ تنوع فرهنگی بدین معناست که تمامی افراد و گروه‌ها بتوانند از حقوق فرهنگی خود بر مبنای حقوق بشر و آزادی‌های اساسی انسان بهره‌مند شوند. همه فرهنگها امکان فعالیت مساوی همگام با سایرین را داشته باشند و در این زمینه انواع تبعیضها و نابرابریها به دلایل مختلف وجود نداشته باشد. هر چند جوامع انسانی در خیلی از ویژگی‌های فرهنگی با هم اشتراکاتی دارند اما در عین

۱. کمیسیون جهانی فرهنگ و توسعه، ۱۹۹۵، ص ۶۰ و ۶۱.

۲. همان، ص ۵۰.

حال همه جوامع، چه در حوزه داخلی و چه در مقایسه با همدیگر، با درجات مختلف دارای سرشت نامتجانس فرهنگی هستند. این تنوع و کثرت باید همچون «تنوع زیستی» به عنوان «میراث مشترک بشری» و «گنجینه سرشار تجربه، خرد و رفتار تمام انسان‌ها» مورد حفاظت و حمایت قرار گیرد. اصل کثرت‌گرایی، به معنای دیگر پذیری و احترام به کثرت فرهنگ‌ها، هم در داخل کشورها و روابط بین قومی و هم در مناسبات بین کشورها حائز اهمیت بسیار است. حق برخورداری از فرهنگ خاص خود، حق ابراز ایمان و اجرای مراسم دینی خاص خود، حق استفاده از زبان خاص خود، حق شرکت در زندگی فرهنگی^۱ و ... از جمله مواردی هستند که در حوزه داخلی می‌توان آن‌ها را بر شمرد. در منطقه تنوع فرهنگی جوامع متکثر فرهنگی در سراسر جهان دارای خصیصه تنش، تشویش، بی‌ثباتی، بی‌نظمی و حتی خشونت هستند^۲ و نیز این‌که از سال ۱۹۴۵ تاکنون تضادهای داخلی بیشتر از درگیری‌های بین‌المللی بوده است^۳ نشان از نوعی بی‌عدالتی فرهنگی و عدم تساوی در دسترسی گروه‌ها به منابع موجود است.

در یک جامعه متکثر فرهنگی، اجتماعات فرهنگی نباید دچار تبعیضات عمدی یا غیرعمدی بوده و باید از احترام برابر و فرصت‌های یکسانی برای شکوفایی خود برخوردار باشند. هویت ملی جامعه باید به شکلی باشد که در آن هیچ یک از اجتماعات طرد نشده و نامشروع به حساب نیایند. رخدادهای آیین‌ها، نمادها و سایر

۱. اشاره به اعلامیه حقوق اشخاص متعلق به اقلیت‌های ملی یا قومی، مذهبی و زبانی مصوب ۱۹۹۲ مجمع عمومی

سازمان ملل متحد دارد.

۲. پارک، ۱۳۸۳، ص ۳۰.

۳. گزارش جهانی فرهنگ ۲۰۰۰، ۱۳۸۲، ص ۳۴.

موضوعات ملی باید بازتاب سرشت متکثر فرهنگی جامعه باشند. جامعه متکثر فرهنگی باید تضمین کند که اجتماعات فرهنگی‌اش قادرند میراث فرهنگی خود را (مانند زبان، تاریخ و مذهب و ...) حفظ کنند و اشاعه دهند.^۱

همچنین هنرمندان باید از حقوقی همچون آزادی آفرینش، منافع اجتماعی، حق استخدام، میزان دستمزد و مالیات، حق مؤلف، آزادی در ایجاد انجمن‌ها، معامله محصولات فرهنگی، آموزش هنر و ... برخوردار باشند. به اعتقاد اسمیت، دقیق‌ترین نظریه‌پرداز جامعه متکثر، وجود گوناگونی در ارزش‌ها و روال‌های فرهنگی به خودی خود عنوان کثرت‌گرایی را توجیه نمی‌کند ... تنها در صورتی می‌توان گفت کثرت‌گرایی به معنای دقیق کلمه وجود دارد که تفاوت‌های فرهنگی در نظامی از روال‌های اجتماعی نهادی شده، کاملاً جای‌گیر شده باشند.^۲

اما وجه دیگر و در عین حال بسیار مهم تنوع فرهنگی رابطه بین فرایند جهانی شدن و فرهنگ‌های بومی است. در واقع «فشرده‌گی شدید زمان و مکان» (تعریف دیویدهاروی از جهانی شدن) تحت تأثیر پیشرفت تکنولوژی و فناوری‌های ارتباطی و گسترش ارتباطات اجتماعی در عین حال که منجر به افزایش تعاملات و غنی‌تر شدن فرهنگ‌ها و ایجاد قابلیت‌هایی برای نوآوری و ترکیب «امر جهانی» با «امر محلی» می‌شود چالش‌هایی اساسی نیز برای کشورهای ضعیف در زمینه‌های مختلف از جمله فرهنگ ایجاد می‌کند. از جمله این چالش‌ها (البته همراه با فرصت) که فرهنگ‌های جوامع ضعیف‌تر با آن رو به رو هستند مربوط به پیوندی است که امروزه میان

۱. پارک، ۱۳۸۳، ص ۴ و ۵.

۲. مک‌لن، ۱۳۸۰، ص ۶۷.

اقتصاد و فرهنگ پدید آمده است؛ بدین معنا که اقتصادهای برتر و توانا در کشورهای نیرومند امکان گونه‌ای چیرگی بر دیگر فرهنگ‌ها را به دست می‌آورند و کشورهای ضعیف‌تر با مسائلی از جمله تضعیف صنایع به اصطلاح فرهنگی خود، ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی و تحمیل ارزش‌هایی بیگانه با فرهنگ بومی و به نوعی همگونی و یکدست‌سازی فرهنگی و ... مواجه می‌شوند. امروزه در تولید «کالاهای فرهنگی» نوعی انحصار ایجاد شده و چند کشور معدود این عرصه را در اختیار خود گرفته‌اند و فرصت حضور کشورهای در حال توسعه از آن‌ها سلب شده است.

از نظر بعضی از کشورها از جمله آمریکا صنایع به اصطلاح فرهنگی (سینما، رادیو، تلویزیون، نشر و پخش کتاب، نشریات و نوارهای صوتی) بخشی از صنعت تفریحات و رسانه‌ها به شمار می‌آیند و از نظر سیاستگذاران تجاری، برخورد با این بخش‌ها نظیر هر بخش دیگری از فعالیت‌های تجاری، مثل فولاد یا اتومبیل است و هیچ تفاوتی ندارد. این بخش‌ها فرصت‌های شغلی و درآمدهای قابل ملاحظه‌ای ایجاد می‌کنند (علاوه بر ترویج فرهنگ خاص آمریکا) و در بازار جهانی فوق‌العاده موفق‌اند. به همین دلیل سیاست‌ها و اقداماتی که در سراسر جهان تحت عنوان ارتقای فرهنگی و حمایت از فرهنگ صورت می‌گیرد و به محدودسازی جریان محصولات فرهنگی از کشوری به کشور دیگر منجر می‌شوند مورد انتقاد شدید امریکاست.^۱

به طور کلی باید گفت که دو دیدگاه کاملاً متضاد مربوط به کالاهای فرهنگی وجود دارد. از یک سو محصولات فرهنگی را کالاهای تفریحی می‌دانند که از لحاظ بازرگانی

مشابه کالاهای دیگر هستند و لذا کاملاً مشمول قوانین و مقررات تجارت بین‌المللی می‌شوند (برای مثال آمریکا که ذکر شد). از سوی دیگر بعضی آن‌ها را سرمایه‌هایی می‌دانند که حامل ارزش‌ها، ایده‌ها و مقاصد معینی هستند. به عبارت دیگر ابزارهایی برای ایجاد ارتباط اجتماعی‌اند که در شکل دادن به هویت فرهنگی جوامع تأثیرگذارند. در این صورت گفته می‌شود که باید از حوزه قراردادهای تجارت جهانی خارج شوند.^۱

سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی ملل متحد (یونسکو) با توجه به اساسنامه آن سازمانی است که به علت گستردگی فعالیت آن می‌تواند در زمینه حفاظت و حمایت از تنوع فرهنگی نقش فعالی داشته باشد. یونسکو و بسیاری دیگر از صاحب‌نظران فرهنگی، کالاهای فرهنگی را به عنوان کالاهایی صرفاً اقتصادی در نظر نمی‌گیرند و در این زمینه به کالاهای و خدمات فرهنگی به عنوان حاملان هویت، ارزش و معنا، ماهیت متمایزی قائل‌اند.

با توجه به توضیحات مذکور و با تأکید بر این‌که در وضعیت کنونی جهان، تنوع و خلاقیت در قفس نابرابری و بی‌عدالتی به اسارت درآمده‌اند، ضروری است جامعه جهانی و به خصوص کشورهای در حال توسعه به دنبال حفاظت و حمایت از تنوع فرهنگی در حوزه داخلی و بین‌المللی باشند. ضروری است که دولت‌ها در عین حال که حق آن‌ها در تعریف سیاست‌های فرهنگی خود به رسمیت شناخته شود برای ترویج و حمایت از تنوع مظاهر فرهنگی در حوزه سرزمینی خود مسئولیت‌هایی را عهده‌دار شوند و فرصت آفرینش، اشاعه، توزیع و امکان دسترسی به کالاهای و خدمات فرهنگی را برای افراد و

گروه‌های جامعه خود فراهم سازند و به حقوق هنرمندان احترام قائل شده و حمایت از تنوع فرهنگی را به عنوان شاخصی برای توسعه پایدار دانسته و گفتگوی بین فرهنگی را از طریق ترویج فعالیت خلاقانه و مظاهر هنری تشویق کنند. همچنین در حوزه بین‌الملل به مشاوره و همکاری با همدیگر پرداخته و به خصوص کشورهای توسعه یافته در زمینه تولید، اشاعه و توزیع کالاها و خدمات فرهنگی به کشورهای ضعیف یاری رسانند. آنچه در نوشته حاضر بدان پرداخته می‌شود در واقع مروری بر روندی است که یونسکو از زمان تأسیس خود در زمینه حمایت و ترویج تنوع فرهنگی برداشته است و در نهایت کنوانسیون «حفاظت و ترویج تنوع مظاهر فرهنگی» را به تصویب رسانده است. پیش از ورود به روند تصویب کنوانسیون تنوع فرهنگی، ضروریست مبانی فکری و خاستگاه کثرت‌گرایی و انواع آن تبیین و معرفی شود.

نگاهی به کثرت‌گرایی

کاربردهای امروزی اصطلاح کثرت‌گرایی در بردارنده مفاهیم گوناگونی است که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: پذیرش این واقعیت که ارزش‌های فرهنگی گسترده و گوناگون‌اند، مخالفت با هر نوع امپریالیسم فرهنگی، رهایی از زنجیر پوسیده علم باوری و عقل‌گرایی عصر روشنگری، تنوع پر بار روش‌ها، تأیید شیوه‌های گوناگون دانستن و بودن، خلاقیت و آزاداندیشی در عالم نظر، پذیرش گستره وسیعی از منافع اجتماعی و گروه‌های همسو در عرصه امروزی سیاست که هیچ یک از آن‌ها به مفهوم قابل اثباتی «اصل» نیستند، «حرمت نهادن به اصل برابر اما متفاوت» و... (مک لنن، ۱۳۸۰، ص ۴).

می‌توان گفت کثرت‌گرایی به معنای ساده عبارت است از برتری نظری چندگانگی بر یگانگی و گوناگونی بر همگونی. اما اگر بخواهیم ابعاد مختلفی از کثرت‌گرایی را در حوزه‌های مختلف برشمردیم می‌توان دسته‌بندی اندرو وینسنت را نام برد که آن را به کثرت‌گرایی فلسفی، اخلاقی، فرهنگی و سیاسی تقسیم می‌کند.

انواع کثرت‌گرایی

کثرت‌گرایی فلسفی

وینسنت این نوع کثرت‌گرایی را معمولاً به معنی پذیرش نظریه‌های مختلف شناخت با چارچوب‌های گوناگون برای ادراک جهان می‌داند. او ادامه می‌دهد که احتمالاً واژه کثرت‌گرایی معرفت‌شناختی واژه بهتری برای این معناست. این معنا از کثرت‌گرایی با شک فلسفی و نسبی‌گرایی ارتباط دارد.

با این حال در اوایل قرن بیستم کثرت‌گرایی فلسفی ارتباط نزدیکی با مکتب پراگماتیسم داشت که مهم‌ترین نمایندگان آن ویلیام جیمز و جان دیویی بودند ... در این مکتب، کثرت‌گرایی مترادف با نسبی‌گرایی تلقی نمی‌شد. پراگماتیست‌ها با کاربرد اندیشه‌ها سروکار داشتند تفکر در حکم جستجوی راهی برای عمل تلقی می‌شد. به نظر اصحاب این مکتب انسان‌ها به تأمل و تفکر محض و بی‌عمل نمی‌پردازند بلکه اندیشه‌ها در حکم طرح‌های عمل هستند. پراگماتیست‌ها استدلال می‌کنند که شناخت ثابت و ایستا نیست بلکه در معرض دگرگونی دائمی قرار دارد. بنابراین هیچ راه حل مطلق یگانه‌ای برای مسائل وجود ندارد و نیز نمی‌توان به هیچ‌گونه قطعیت نهایی دست یافت.

همه عقاید در معرض نقد و آزمایش و تجربه قرار دارند، حتی عقاید و اندیشه‌هایی که برای مدتی منشأ اثر و فایده بوده‌اند. بنابراین ما نه در یک جهان واحد بلکه در «جهان متکثر» زندگی می‌کنیم (وینسنت، ۱۳۷۶، ص ۲۶۵-۲۶۶).

کثرت‌گرایی اخلاقی

از دید وینسنت به کثرت‌گرایی فلسفی بسیار نزدیک است و در مفهومی ساده، به معنی شناسایی و تصدیق تنوع غایات و اهداف اخلاقی افراد و گروه‌هاست (همان، ص ۲۶۶).

کثرت‌گرایی ارزشی

این نوع از کثرت‌گرایی را می‌توان با استفاده از نظرات آیزیا برلین در سه سطح توضیح داد. برلین بیان می‌کند که در هر اخلاق یا قاعده رفتاری، تضادهایی میان ارزش‌های غایی آن اخلاق پدید می‌آید که نه به استدلال نظری و نه با استدلال علمی نمی‌توان آن‌ها را حل کرد.

مثلاً در لیبرالیسم اغلب میان ارزش‌های چون آزادی و برابری، رفاه و انصاف و... تضاد به وجود می‌آید. دوم این‌که هر یک از این خیرها یا ارزش‌ها پیچیدگی درونی دارند و ذاتاً پلورالیستی هستند و عناصر متضادی را در دل خود جای داده‌اند که برخی از آن‌ها از اساس ناموافق و قیاس ناپذیرند. مثلاً در آزادی منفی، آزادی اطلاعات و آزادی حریم شخصی رقیب یکدیگرند.

سطح سوم این است که صورت‌های فرهنگی متفاوت، ارزش‌های متفاوتی به وجود می‌آورند که مشخص‌کننده مفاهیمی از خیر هستند که با همدیگر فرق دارند. یعنی خیرهایی هستند که قالب‌شان ساختارهای اجتماعی است که با هم تلفیق ناپذیرند. این نوع توافق‌ناپذیری در مورد خیرهایی مشاهده می‌شود که اجزای سازنده

شیوه‌های کلی زندگی هستند. این همان پلورالیسم فرهنگی است. بدین معنی که ارزش‌های انسانی همواره نسبت به سنت‌های فرهنگی خاصش درونی هستند و نمی‌توانند موضوع هیچ نوع ارزیابی یا نقد قرار گیرند (ابراهیم‌آبادی به نقل از گری، ص ۶۸).

کثرت‌گرایی دینی

کثرت‌گرایان دینی تصدیق می‌کنند که همه ادیان بزرگ راهی به سوی نجات دارند بنابراین تنها یک راه و شیوه نجات و رستگاری وجود ندارد، بلکه راه‌های متعدد و متنوعی در این زمینه وجود دارد. لکنها وزن کثرت‌گرایی دینی را نهضتی مربوط به الهیات مبتنی بر ارزش‌های لیبرالیسم سیاسی می‌داند که مستقیماً از پروتستانیسم لیبرال به وجود آمده بود (لکنها وزن، ۱۳۷۹، ص ۳۲).

لیبرال‌ها بر اهمیت تساهل، حقوق افراد و آزادی برای حفظ تنوع و کثرت سبک‌های زندگی تأکید دارند (همان، ص ۱۳) از نظر شلایر مآخر کثرت ادیان نتیجه احساسات و تجربیات دینی متنوع بوده و به همین دلیل، همه ادیان در بردارنده حقیقت الهی هستند (همان، ص ۱۹) بنابراین همه ادیان گوهر مشترک دارند. کثرت‌گرایی دینی خود به دو نوع بین‌الادیانی و درون دینی تقسیم می‌شود (لکنها وزن، ۱۳۷۹، شبستری، ۱۳۷۹ و ...).

لکنها وزن کثرت‌گرایی دینی جان هیک (مهم‌ترین مدعی کثرت‌گرایی دینی) را به چند وجه تقسیم می‌کند؛ کثرت‌گرایی دینی هنجاری، کثرت‌گرایی دینی نجات‌شناختی، کثرت‌گرایی دینی معرفت‌شناختی، کثرت‌گرایی حقیقت‌شناختی و کثرت‌گرایی دینی وظیفه‌شناختی.^۱

۱. اگر بخواهیم هر کدام از این موارد را به‌طور خلاصه توضیح دهیم باید گفت که کثرت‌گرایی دینی هنجاری به معنای این است که طبق تعالیم مسیحیت، مسیحیان باید با مردمان سایر ادیان رفتار شایسته‌ای داشته باشند. در کثرت‌گرایی دینی نجات‌شناختی غیر مسیحیان می‌توانند به نجات عیسوی نائل شوند. کثرت‌گرایی دینی معرفت‌شناختی بدین معناست که

کثرت‌گرایی سیاسی

کثرت‌گرایی سیاسی، نظریه‌ای است که زندگی اجتماعی را بر حسب گروه‌ها مطالعه می‌کند. از این دیدگاه گروه‌های اجتماعی مقوله اولیه‌اند و بنابراین مخلوق اقتدار مرکزی و یا حتی وابسته بدان نیز تلقی نمی‌شوند. موضوع وفاداری اولیه هر فرد نه حکومت به مفهوم انتزاعی بلکه گروه‌های اجتماعی مانند اتحادیه‌ها، گروه‌های مذهبی، انجمن‌ها و غیره هستند. بنابراین کثرت‌گرایان منکر ضرورت مطلق وجود نظام حقوقی یا سیاسی یکدست و کاملاً همبسته‌ای هستند (وینسنت، ۱۳۷۶، ص ۲۶۷-۲۶۸).

کثرت‌گرایی سیاسی از دو اصل اساسی تفکر نهادمند در تحلیل‌های خود استفاده می‌کند: یکی مطرح شدن مردم به‌عنوان شهروند و دیگری چگونگی نظارت آن‌ها بر قدرت دولت. از مختصات کثرت‌گرایی سیاسی می‌توان تعدد و تنوع بازیگران، رقابت گروهی، مشارکت گسترده سیاسی، منابع متعدد قدرت و چرخش نخبگان را نام برد. انواع کثرت‌گرایی سیاسی را می‌توان به فرقه‌ای، لیبرال و افراطی تقسیم کرد (قوام، ۱۳۸۲، صص ۶۶-۷۴).

کثرت‌گرایی فرهنگی

یعنی ما تفاوت‌های فرهنگی موجود در درون کشورها و بین کشورها را به رسمیت بشناسیم. در این نوع کثرت‌گرایی هیچ امتیاز و برتری برای یک فرهنگ در مقابل فرهنگ‌های دیگر وجود ندارد. واتسون گسترش اصطلاح چندگانگی فرهنگی را تا حدودی ناشی از جو

توجیه مسیحیان از دین خود نسبت به توجیه پیروان ادیان دیگر بهتر نیست. کثرت‌گرایی دینی حقیقت‌شناسی بدین مضمون اشاره دارد که حقیقت دینی در ادیان غیرمسیحی کمتر از حقیقت دینی در مسیحیت نیست و براساس کثرت‌گرایی وظیفه شناختی نیازی نیست که برای اطاعت اوامر الهی حتماً مسیحی باشیم.

متغیر سیاست‌های بین‌المللی اواخر دهه ۱۹۶۰ و اوایل دهه ۱۹۷۰ و تا حدی نیز از بحث‌های مربوط به حقوق اقلیت‌ها و جنبش فمینیستی می‌داند (واتسون، ۱۳۸۳، ص ۱۶) چند فرهنگی صرفاً احساسی از تفاوت‌ها را به وجود نمی‌آورد بلکه با قبول آن تفاوت‌ها به‌عنوان امور نشأت گرفته از یک دلبستگی مشترک و با اهمیتی که برای فرهنگ‌ها قائل است تلویحاً به برابری همه فرهنگ‌ها اذعان دارد (همان، ص ۱۱).

واتسون بین دو اصطلاح «چند فرهنگی» و «کثرت‌گرایی فرهنگی» تمایز قایل می‌شود و معتقد است که اصطلاح چندفرهنگی شامل محصولات مرئی و قابل دسترسی برای همگان همراه با تنوع فرهنگی است، یعنی به خوراک، پوشاک، موسیقی، تئاتر و گاه‌پیشه‌های خاص اشاره دارد و در کلیت خود دارای طنین بسیار مثبتی است. اما کثرت‌گرایی فرهنگی توجه ما را از جنبه‌های قابل رؤیت تنوع دور می‌کند و آن را به سوی تبعات ژرف‌تر فلسفی و سیاسی همزیستی و رهیافت‌های متفاوت برای درگیر شدن با جهان می‌کشاند، به نحوی که آن تفاوت‌ها ما را طراحی می‌دارند تا در حیطه سرحدات ملی و جهانی غور کنیم و برای هماهنگی بیشتر با هم برای مقابله با کشمکش واقعی به شناخت ژرف‌تر از خود و دنیای پیرامون مبادرت نماییم (همان، ص ۱۶۲).

بنا به گفته گیرتز ما در جهانی زندگی می‌کنیم که طیف ممتدی از تفاوت‌های به هم آمیخته است و به اعتقاد رابرتسون این اندیشه که می‌توان جهان معاصر را بدون رجوع به مسائل برخاسته از بحث‌های مربوط به سیاست‌های فرهنگی، اندوخته‌های فرهنگی، تفاوت‌های فرهنگی، همگنی و ناهمگنی فرهنگی، قومیت، ملی‌گرایی، نژاد، جنس و غیره به نحو معناداری شرح و تفسیر کرد توجیه‌ناپذیر است (رابرتسون، ۱۳۸، ص ۳۰۲) و در این میان ضروری است که دولت‌ها اقدام به پذیرش گوناگونی فرهنگ‌ها و

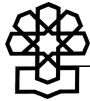

نفی رویکرد جهانی یک فرهنگ بر دیگری بنماید تا از یک مانع بی‌عدالتی، تبعیض و نابرابری شده و از سوی دیگر از شبیه‌سازی، همگون‌سازی، یکرنگی و تک‌صدایی فاصله گیرند. در داخل کشورها نیز دولت‌ها باید از «استحاله قهری»^۱ فرهنگ‌ها اجتناب نمود و سیاست تجلیل و تشویق کثرت‌گرایی فرهنگی را دنبال نمایند.

یونسکو و موضوع فرهنگ‌ها

در گزارش اولین مدیر کل یونسکو، جولیان هاکسلی، در سال ۱۹۴۷ «وحدت در تنوع»^۲ شعاری بود که مطرح شد. «به رسمیت شناختن تفاوت‌هایی اساسی بین انسان‌هایی که در فرهنگ‌های مختلف زندگی می‌کنند»، «فرهنگ و تفاهم بین‌المللی» و «پروژه گسترده درک متقابل ارزش‌های فرهنگی شرق و غرب» از جمله موضوعاتی بودند که در گزارش‌های بعدی مدیر کل یونسکو مطرح شدند. اما این که این «تفاهم بین‌المللی» و «درک متقابل» مستلزم چه چیزهایی است در گزارش‌ها به خوبی بیان نشده بود.^۳ گزارش سال ۱۹۵۲ هم به موضوعاتی از جمله نقش آموزش در سوق دادن افراد به اجتماع گسترده انسانی و بالا بردن آگاهی افراد در مورد تعلق آن‌ها به یک خانواده گسترده و ... اشاره داشت. همین مفاهیم در «اعلامیه اصول همکاری‌های بین‌المللی فرهنگی»^۴ که در جلسه چهاردهم کنفرانس عمومی در ۱۹۶۶ به تصویب رسید مدنظر قرار گرفته بودند. اما طرح میان‌مدت ۱۹۷۷-۱۹۸۲ یونسکو اهداف زیر را

1. Coercive assimilation
2. Unity-in-diversity
3. Stenou, 2004, p 7
4. Declaration of the Principles of International Cultural Co-Operation

قرار گرفته بودند. اما طرح میان‌مدت ۱۹۷۷-۱۹۸۲ یونسکو اهداف زیر را برای خود ترسیم کرده بود:

- ترویج درک و احترام به هویت‌های فرهنگی افراد، گروه‌ها و ملت‌ها،
- ترویج هویت فرهنگی به‌عنوان عامل استقلال ملت‌ها و اهمیت آن در استراتژی توسعه جهانی،
- ترویج احترام به هویت افراد و گروه‌ها با توجه ویژه به آن‌هایی که در جوامع توسعه یافته یا در حال توسعه تحت تأثیر پدیده «محروم‌سازی اجتماعی» قرار گرفته‌اند.

«کنفرانس بین دولتی سیاست‌های فرهنگی بوگوتا»^۱ در امریکای لاتین در سال ۱۹۷۸ بر موضوع هویت فرهنگی، توسعه فرهنگی و همکاری فرهنگی متمرکز شد و در پایان این کنفرانس اعلام شد که تنوع فرهنگی انسان‌ها باید به‌عنوان یک عامل پیوند و نه یک عامل جداکننده مورد ملاحظه قرار گیرد.^۲ اما کنفرانس جهانی سیاست‌های فرهنگی که در سال ۱۹۸۲ در مکزیک برگزار شد نقطه عطفی در فعالیت‌های یونسکو در زمینه فرهنگ در دهه ۱۹۸۰ به شمار می‌آید. نمایندگان شرکت‌کننده در این کنفرانس با ارائه یک تعریف گسترده از فرهنگ، هویت فرهنگی را نه عامل جداکننده بلکه موجب تفاهم و زمینه‌سازی برای همکاری میان ملت‌ها دانستند.

در ماده (۴) اعلامیه این کنفرانس آمده است که «تمامی فرهنگ‌ها بخشی از میراث مشترک بشری‌اند. هویت فرهنگی یک ملت از طریق تماس تفاهم‌آمیز با سنت‌ها و

1. Bogota Intergovernmental Conference on Cultural Policies

۲. همان، صص ۱۱ و ۱۲.

ارزش‌های دیگران است که تجدید بنا شده و غنی می‌شود. فرهنگ یک گفتگو است. تبادل ایده‌ها، اندیشه‌ها و تجربه و احترام به ارزش‌ها و سنت‌های دیگران».

همچنین در ماده (۵) آن آمده است که «امر جهانی نمی‌تواند براساس برداشتی از یک فرهنگ واحد بنا شود. این امر از تجربیات تمامی مردمان جهان ... نشأت می‌گیرد». در ادامه این اعلامیه مسائل متعددی از جمله ابعاد فرهنگی توسعه، فرهنگ و دموکراسی، میراث فرهنگی، همکاری‌های بین‌المللی فرهنگی، رابطه فرهنگ با آموزش و ... مطرح شده‌اند.^۱

در هشتم دسامبر ۱۹۸۶ مجمع عمومی سازمان ملل متحد دهه ۱۹۸۸-۱۹۹۷ را «دهه جهانی توسعه فرهنگی»^۲ اعلام کرد به دنبال آن کنفرانس عمومی یونسکو در بیست و ششمین اجلاس خود در ۱۹۹۱ قطعنامه‌ای را به تصویب رساند که از مدیر کل درخواست می‌کرد که با همکاری دبیر کل سازمان ملل «کمیسیون جهانی مستقل فرهنگ و توسعه را با شرکت مردان و زنان برجسته رشته‌های مختلف از همه مناطق جهان دایر کند. گزارش جهانی فرهنگ و توسعه، پیشنهادهایی را برای اقدام فوری و بلندمدت در زمینه پاسخگویی به نیازهای فرهنگی در متن توسعه ارائه دهد».^۳

این درخواست چند هفته بعد در مجمع عمومی سازمان ملل به تصویب رسید و در نوامبر ۱۹۹۲ خاویر پرزکوئیار، دبیر کل اسبق سازمان ملل، به ریاست این کمیسیون منصوب شد. کمیسیون کار خود را با التزام به اصولی از جمله کثرت‌گرایی،

1. Unesco (1982) Mexico city declaration
2. World Decade for Cultural Development

۳. کمیسیون جهانی فرهنگ و توسعه، ۱۹۹۵، ص ۱۱.

احترام به فرهنگ‌ها، به شأن برابر آن‌ها، به تنوع فرهنگ‌ها و راه‌های متفاوت توسعه و... آغاز کرد. در سال ۱۹۹۵ گزارش مفصلی با عنوان «تنوع خلاق ما»^۱ انتشار یافت که باید آن را فصلی جدید در مباحث مربوط به توسعه و فرهنگ و به‌ویژه تأکید بر نیروی خلاق نهفته در تنوع و کثرت به حساب آورد. این گزارش، فرهنگ را نه صرفاً ابزاری برای پیشرفت اقتصادی، بلکه «هدف و غایت توسعه» اعلام کرد که «به شکوفایی همه جانبه زندگی انسان در تمام شکل‌هایش معنا می‌دهد». مباحثی از جمله اخلاق نوین جهانی، تعهد به کثرت‌گرایی، چالش‌های یک جهان پر رسانه، بازاندیشی سیاست‌های فرهنگی و ... در گزارش مذکور مطرح شده‌اند. این گزارش به قول ژاک دلور طرحی از الگوی توسعه کثرت‌گرا، براساس تنوع فرهنگی ارائه می‌دهد. تنوعی که به بهانه حذف دیگران نیست، بلکه بوطه آزمایشی است برای اشکال جدید مبادله، سهیم شدن با دیگران و همبستگی.

طی دهه ۱۹۹۰ ارائه تعریفی گسترده از فرهنگ به‌عنوان غایت توسعه و نیز به معنای شیوه‌های گوناگون زیستن در کنار یکدیگر در بحث‌ها و آثار یونسکو، مقبولیتی روزافزون یافت. سمینار «هویت فرهنگی و توسعه»^۲ (دهلی‌نو، ۱۹۹۳)، سمینار «ابعاد فرهنگی توسعه»^۳ هانوی و نیز تعیین ۲۱ می ۱۹۹۳ به‌عنوان روز جهانی توسعه فرهنگی و انتشار مطالعات متعددی با عنوان «فرهنگ و توسعه»، «بازاندیشی در توسعه»، «فرهنگ و کشاورزی» و ... همگی نشان‌دهنده تأکید بر فرهنگ به‌عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر از فرایند توسعه در همه زمینه‌ها بودند.

1. Our Creative Diversity
2. Cultural Identity and Development
3. Cultural Dimension of Development

استراتژی میان مدت ۱۹۹۰-۱۹۹۵ یونسکو وابستگی روزافزون فرهنگ و اقتصاد، تأکید بر ایجاد تضاد فرهنگی در سایه تبعیضات فرهنگی و نیز مسأله اقلیت‌ها در متن کثرت‌گرایی فرهنگی و ... را دربرمی‌گرفت. همچنین استراتژی میان‌مدت ۱۹۹۶-۲۰۰۱ یونسکو به موضوع چند فرهنگی یا چند مذهبی که ایجادکننده یک جامعه خلاق و غنی است و به تضادهایی که ممکن است به خاطر ترس از این تفاوت‌ها به وجود آید اشاره داشت. وظیفه سازمان‌های بین‌المللی در این استراتژی، ایجاد نظم در یک جامعه بین‌المللی است که جهانی و در عین حال متنوع باشد و نیز ایجاد صلح و حفظ آن براساس «تساوی حقوق، عدالت و آزادی» که انسان‌ها بتوانند آن را بپذیرند و در کنار هم زندگی کنند. این استراتژی مجدداً به ایجاد سیاست‌های عمومی که تقویت همبستگی اجتماعی را در جوامع چند قومی و چند فرهنگی موجب شوند تأکید کرده بود.

ضرورت حفاظت از میراث مادی و معنوی به علاوه تنوع خلاقیت هنری و فکری و این‌که «کالاهای فرهنگی، کالاهای مصرفی صرف نیستند و یک دید نسبت به جهان را ارائه کرده و هویت کاملی از افراد و ملت‌ها هستند» در ادامه استراتژی مذکور مطرح شده است.^۱

بهربرداری تجاری از کالاهای فرهنگی که نمادهایی از هویت هستند مسائل متعددی از جمله کپی‌رایت، احترام به مالکیت معنوی و ایجاد بازارهای جهانی جدید را مطرح می‌کرد و آنچه که در نگرش یونسکو اهمیت ویژه‌ای داشت آن است که توسعه تکنولوژی‌های جدید نباید تنوع فرهنگی را تضعیف کند. بدین منظور، یونسکو به

1. Stenou, 2004, p 18

ضرورت ترویج کثرت‌گرایی رسانه‌ها، تنوع زبانی و حضور محتویات فرهنگی محلی در فضای مجازی تأکید دارد. با در نظر گرفتن ابعاد تکنولوژیکی، اقتصادی و فرهنگی فرایند جهانی شدن، یونسکو نقش فعالی را در ترویج تنوع فرهنگی که با چالش‌های جدیدی روبه‌رو است برعهده گرفته است.

بنا به درخواست دستور کار بین‌المللی کمیسیون جهانی فرهنگ و توسعه، اولین گزارش جهانی فرهنگ توسط یونسکو در ۱۹۹۸ انتشار یافت و در همان سال کنفرانس بین دولتی مهمی با عنوان «سیاست‌های فرهنگی برای توسعه»^۱ در استکهلم برگزار شد که در آن ۲۵۰۰ نفر از ۱۴۹ کشور جهان شرکت کرده بودند. موضوعات اصلی این کنفرانس چالش‌های تنوع فرهنگی و نیز چالش‌های بازبینی سیاست‌های فرهنگی بود.^۲ به دنبال آن، کنفرانس «به سوی کثرت‌گرایی سودمند»^۳ (پاریس، ۱۹۹۹) و سمپوزیوم کارشناسان با عنوان «فرهنگ، شکلی از کالای منحصر به فرد»^۴ (پاریس، ۱۹۹۹) برگزار شدند که نتایج حاصل از هر کدام تأثیرات زیادی در فعالیتهای بعدی یونسکو داشتند.

سی‌امین کنفرانس عمومی یونسکو و دو کنفرانس وزیران فرهنگ

در دوم نوامبر ۱۹۹۹، اولین کنفرانس وزیران فرهنگ با عنوان «فرهنگ و خلاقیت در دنیای جهانی شده»^۵ در مقر اصلی یونسکو در پاریس برگزار شد. این کنفرانس به

1. Inter Governmental Conference on development
2. Unesco (1998) The Stockholm conference
3. Towards a Constrictive Pluralism
4. Culture, a form of merchandise like on other
5. Culture and Creativity in a Globalized World

ابتکار مدیر کل یونسکو و خارج از دستور کار رسمی سازماندهی شده برای جلسه سی‌ام کنفرانس عمومی تشکیل شد که در آن وزیران فرهنگ کشورهای عضو بر عزم خود مبنی بر دفاع از تنوع فرهنگی و ترویج آن در یک دنیای «جهانی شده» به منظور حفاظت از کرامت انسانی تأکید کردند.

کنفرانس عمومی یونسکو در جلسه سی‌ام خود در سال ۱۹۹۹، «تنوع فرهنگی» را به‌عنوان گنجینه سرشار انسانی دانست که باید مورد تأکید قرار گرفته و توسعه یابد و تنوع فرهنگ‌ها به اندازه تنوع منشأ آن‌ها، در تنوع محصولات فرهنگی و سیاست‌های فرهنگی هم مدنظر قرار گیرد.

جهانی شدن به‌عنوان فرایندی است که در کنار ایجاد پیوندهای نزدیک‌تر بین فرهنگ‌ها و پربار نمودن آن‌ها و تعاملات‌شان، چالش‌هایی جدی را برای تنوع فرهنگی به وجود می‌آورد. به همین منظور کنفرانس عمومی (سال ۱۹۹۹) یونسکو با توجه به اهمیت این فرایند، از دولت‌های عضو دعوت نمود تا حمایت خود را از «تنوع فرهنگی» و «تقویت نقش راهبردی یونسکو در تصدیق و ترویج تنوع فرهنگی در جهان در حال گذار» ابراز دارند. در این میان یونسکو تصمیم گرفت که نقش خود را در یک «فضای عقلانی» در موضوعات مربوط به تأثیر فضای بین‌المللی جدید روی محصولات فرهنگی توسعه دهد.

در نشست مذکور، کنفرانس عمومی از مدیر کل درخواست کرد تا برای پیگیری مباحث مطرح شده در سمپوزیوم، «فرهنگ، یک کالای منحصر به فرد، فرهنگ، بازار و جهانی شدن» (پاریس، ژوئن ۱۹۹۹) یک گروه کاری از کارشناسان بین‌دولتی تشکیل دهد. این کمیته به منظور تقویت نقش یونسکو در ترویج تنوع فرهنگی در متن جهانی

شدن تشکیل شد و در نشست خود در سپتامبر ۲۰۰۰ به مدیر کل توصیه کرد که یک اعلامیه در زمینه تنوع فرهنگی شامل چندین خط مشی اصلی، به‌عنوان یک متن رسمی و هنجاری، تهیه شده و به کنفرانس عمومی یونسکو برای تصویب ارائه شود.

در سال ۲۰۰۰، دومین گزارش جهانی فرهنگ به دنبال اولین گزارش که در سال ۱۹۹۸ چاپ شده بود، توسط یونسکو انتشار یافت. گزارش دوم به موضوعاتی از جمله «تنوع فرهنگی، تضاد و کثرت‌گرایی»، جهانی شدن و تنوع فرهنگی و ... اختصاص یافته بود.^۱

همچنین در سال ۲۰۰۰ دو کنفرانس منطقه‌ای با عنوان «آینده صنایع فرهنگی در اروپای مرکزی و شرقی»^۲ و «آینده صنایع فرهنگی در آفریقا»^۳ به ترتیب در لهستان و بنین برگزار شدند که هدف هر دو آن‌ها بررسی وضعیت صنایع فرهنگی در سایه چالش‌های حاصل از فرایند جهانی شدن بود و ضرورت احترام و حفاظت از تنوع فرهنگی را مدنظر داشتند.

جلسه ۱۶۰ شورای اجرایی یونسکو بر پیشنهاد کمیته کارشناسان صحنه گذاشته و از مدیر کل درخواست کرد مسائل مقدماتی را در زمینه پیش‌نویس اعلامیه یونسکو در زمینه تنوع فرهنگی، به‌عنوان یک چارچوب اخلاقی و مرجع، مورد بررسی قرار دهد.

دومین کنفرانس وزیران فرهنگ با عنوان «۲۰۰۰-۲۰۱۰: تنوع فرهنگی: چالش‌های بازار»^۴ در ۱۱-۱۲ دسامبر ۲۰۰۰ در پاریس تشکیل شد و ادامه مباحث مربوط به

۱. گزارش جهانی فرهنگ، ۱۲۸۰.

2. Future of Cultural Industries in Central and eastern Europe

3. Future of Cultural Industries in Africa

4. 2000-2010: Cultural Diversity: Challenges of the Market Place

چالش‌های برخاسته از جهانی شدن و نقش بالقوه یونسکو در این زمینه پیگیری شد. وزیران فرهنگ با توجه به تلاش‌های ابتدایی یونسکو در بررسی جزئیات مقدماتی پیش‌نویس اعلامیه تنوع فرهنگی ابراز امیدواری کردند که یونسکو بتواند به مسیر خود در این زمینه ادامه دهد. وزیران تأکید ویژه‌ای بر اهمیت همکاری بیش‌تر بین کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه در زمینه کمک به پیشرفت صنایع فرهنگی، بازارهای محلی و دستیابی به نظام‌های توزیع و پخش بین‌المللی داشتند. محافظت از مالکیت معنوی و کپی‌رایت، تلاش برای جلوگیری از قاچاق سرمایه‌های فرهنگی و ... از دیگر مباحث مطرح در این نشست بود.

بلافاصله پس از درخواست کمیته کارشناسان بین‌المللی از مدیر کل، وی رایزنی‌های خود را در زمینه اعلامیه تنوع فرهنگی شروع کرد و به دنبال این رایزنی‌های غیررسمی دولت‌های عضو و بررسی‌های ابتدایی برای پیش‌نویس اعلامیه تنوع فرهنگی، دبیرخانه یونسکو توضیحات مختلفی را در این خصوص از طرف سازمان‌هایی مانند سازمان تجارت جهانی، سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، شبکه بین‌المللی سیاست‌های فرهنگی، اتحادیه اروپا و ... جمع‌آوری کرد. این علاوه بر رایزنی‌های مدیر کل با دولت‌های عضو یونسکو بود. نتیجه کار یک اجماع در حمایت از اصل وجودی اعلامیه‌ای درخصوص تنوع فرهنگی بود. در صد و شصت و یکمین جلسه شورای اجرایی یونسکو بر اهمیت تعامل بین تنوع فرهنگی، حقوق بشر و حقوق فرهنگی و نیاز به تقویت پیوندهای میان تنوع فرهنگی و توسعه پایدار تأکید شد. در این نشست شورای اجرایی تصمیم گرفت تا یک گروه کاری ویژه‌ای را برای کمک به دبیرخانه یونسکو در زمینه تهیه پیش‌نویس اعلامیه تنوع فرهنگی تشکیل دهد.

این گروه سه بار (۲۰ ژوئن، ۲ و ۹ جولای ۲۰۰۱) با هم تشکیل جلسه دادند و به دنبال آن در ۱۷ جولای ۲۰۰۱ مدیر کل پیش‌نویس اعلامیه همراه با خطوط اصلی دستور کار آن را به دولت‌های عضو ارائه کرد تا توضیحات آن‌ها را قبل از ۱۰ سپتامبر ۲۰۰۱ دریافت کند. بعد از بررسی پیشنهادات و توضیحات متعدد کشورهای عضو در مورد قسمت‌های مختلف پیش‌نویس اعلامیه تنوع فرهنگی که نقش کشورهایی از جمله روسیه، کانادا و فرانسه چشمگیر بود، در نهایت این اعلامیه در نوامبر ۲۰۰۱ در سی و یکمین نشست کنفرانس عمومی با اجماع به تصویب رسید.

اعلامیه جهانی تنوع فرهنگی^۱

اعلامیه جهانی تنوع فرهنگی سندی است شامل یک مقدمه، یک متن مشتمل بر ۱۲ ماده و یک موخره حاوی خطوط اصلی دستور کار اعلامیه. محورهای چهارگانه این اعلامیه و مواد ذیل هر کدام عبارتند از:

هویت، تنوع فرهنگی و کثرت‌گرایی

ماده (۱)

تنوع فرهنگی: میراث مشترک بشر

ماده (۲)

از تنوع فرهنگی تا کثرت‌گرایی فرهنگی

1. Universal Declaration on Cultural Diversity

ماده (۳)

تنوع فرهنگی به عنوان عامل توسعه

تنوع فرهنگی و حقوق بشر

ماده (۴)

حقوق بشر، ضامن تنوع فرهنگی

ماده (۵)

حقوق فرهنگی، زمینه ساز حفظ تنوع فرهنگی

ماده (۶)

دسترسی همگانی به تنوع فرهنگی

تنوع فرهنگی و خلاقیت

ماده (۷)

میراث فرهنگی سرچشمه خلاقیت

ماده (۸)

کالاها و خدمات فرهنگی: کالاهایی منحصر به فرد

ماده (۹)

سیاست های فرهنگی به عنوان عامل خلاقیت

تنوع فرهنگی و همبستگی بین المللی

ماده (۱۰)

تقویت ظرفیت های آفرینش و توزیع جهانی

ماده (۱۱)

مشارکت میان بخش خصوصی و جامعه مدنی

ماده (۱۲) نقش یونسکو

اما در قسمت خطوط اصلی دستور کار اعلامیه، کشورهای عضو یونسکو به اشاعه وسیع اعلامیه تنوع فرهنگی و به خصوص تلاش در جهت تحقق اهداف ۲۰ گانه ذکر شده در این قسمت متعهد شده اند. از اهداف مذکور می توان به موارد زیر اشاره کرد: تعمیق مباحثات بین المللی درباره تنوع فرهنگی، پاسداری از میراث زبانی بشر، تشویق تنوع زبانی در کلیه سطوح آموزش، ترویج تنوع زبانی در فضای رایانه ای، مبارزه با شکاف دیجیتال، مساعدت در تأسیس یا تقویت صنایع فرهنگی در کشورهای در حال توسعه، همکاری برای گسترش ساختارها و مهارت های لازم و تسهیل حضور محصولات فرهنگی این کشورها در بازار جهانی، تضمین حمایت از حقوق مؤلف گسترش سیاست های فرهنگی، مشارکت بخش جامعه مدنی و بخش خصوصی در تقویت تنوع فرهنگی و ...^۱

۱. فصلنامه رسانه، پاییز ۱۳۸۰، صص ۶۳-۶۵.

مقدمات اولیه کنوانسیون جهانی تنوع فرهنگی

یک سال بعد از تصویب اعلامیه جهانی تنوع فرهنگی، سومین کنفرانس وزیران فرهنگ کشورهای عضو یونسکو در ۱۶-۱۷ سپتامبر ۲۰۰۲ با عنوان «میراث معنوی فرهنگی، آئینه‌ای از تنوع فرهنگی» در استانبول ترکیه برگزار شد که هدف آن تقویت و حفاظت از میراث معنوی فرهنگی بوده و اهمیت آن همپای میراث مادی فرهنگی برای حراست از تنوع فرهنگی جهانی است.

استراتژی میان‌مدت یونسکو برای ۲۰۰۲-۲۰۰۷ «حراست از تنوع فرهنگی و تشویق گفتگو میان فرهنگ‌ها و تمدن‌ها» ذکر شده است و از زمان تصویب اعلامیه جهانی تنوع فرهنگی، ابتکارات بین‌المللی زیادی در زمینه تقویت ابعاد هنجاری تنوع فرهنگی صورت گرفته است؛ برای مثال کنفرانس «تنوع فرهنگی و تنوع زیستی برای توسعه پایدار»^۱ در چارچوب اجلاس جهانی سران در مورد توسعه پایدار (ژوهانسبورگ، ۳ سپتامبر ۲۰۰۲)، نشست‌های سالانه شبکه بین‌المللی سیاست فرهنگی (کیپ تاون، آفریقای جنوبی، اکتبر ۲۰۰۲ و ...)، تصویب ۲۱ می به‌عنوان «روز جهانی تنوع فرهنگی برای گفتگو و توسعه»^۲ توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد (۲۰ دسامبر ۲۰۰۲) و ...

اما در کنار موارد فوق، موضوع قانونی‌سازی و قاعده‌مند کردن اعلامیه تنوع فرهنگی توسط نهادهای بین‌دولتی و غیردولتی و همچنین در سازمان‌های بین‌المللی متخصصان فرهنگی و مجامع دانشگاهی و ... مورد بحث قرار گرفته است که دامنه

1. Cultural Diversity and Biodiversity for Sustainable Development
2. World Day of Cultural Diversity for Dialogue and Development

گسترده‌ای از فعالیت‌هایی است که اعلامیه جهانی تنوع فرهنگی یونسکو را تأیید و تقویت می‌کند. از جمله سه نشست بین‌المللی سازمان‌های حرفه‌ای فرهنگی که به ترتیب در مونترال (۲۰۰۱)، پاریس (۲۰۰۳) و سنوول (۲۰۰۴) برگزار شدند، اعلامیه تنوع فرهنگی اروپا (۷ دسامبر ۲۰۰۰)، سازمان بین‌المللی فرانکوپونی (QIF)، شبکه بین‌المللی سیاست فرهنگی (INCP)، شبکه بین‌المللی برای تنوع فرهنگی (INCD) و ... در صد و شصتین جلسه شورای اجرایی یونسکو در بهار ۲۰۰۳، دولت‌های عضو تهیه یک سند رسمی الزام‌آور در مورد تنوع فرهنگی را مورد بحث قرار دادند و در مجموع چهار پیشنهاد مطرح شد:

۱. یک سند جامع جدید در زمینه حقوق فرهنگی،
  ۲. یک سند در مورد وضعیت هنرمندان،
  ۳. پروتکل جدیدی برای توافقنامه فلورانس^۱،
  ۴. سند جدیدی در زمینه محافظت از تنوع محتویات فرهنگی و مظاهر هنری.^۲
- در نهایت گزینه چهارم به توصیه شورای اجرایی به تصویب رسید و در جلسه سی و دوم کنفرانس عمومی در سال ۲۰۰۳ از مدیر کل درخواست شد تا برای نشست بعدی کنفرانس عمومی (در سال ۲۰۰۵) یک گزارش مقدماتی و پیش‌نویسی از کنوانسیون بین‌المللی حفاظت از تنوع محتواهای فرهنگی و مظاهر هنری ارائه کند.

۱. توافقنامه‌ای که در سال ۱۹۵۰ در یونسکو با تأیید ۹۲ دولت عضو به تصویب رسیده است. این توافقنامه در زمینه واردات محصولات فرهنگی، علمی و آموزشی به منظور ترویج جریان آزاد کتب و نشریات، فعالیت‌های هنری، محصولات صوتی و وسایل علمی با اهداف آموزشی و ... است. این توافقنامه در سال ۱۹۷۶ با انجام تغییراتی به پروتکل نایروبی تبدیل شد.

2. Stenou, 2004, p 2

نشست‌های سه‌گانه کارشناسان مستقل بین‌المللی

اولین طرح پیش‌نویس مقدماتی کنوانسیون مذکور از دسامبر ۲۰۰۳ تا ژوئن ۲۰۰۴ به وسیله عده‌ای از کارشناسان مستقل در زمینه‌های مختلف (انسان‌شناسی، حقوق بین‌الملل، اقتصاد فرهنگ و ...) تهیه شد. این گروه ۱۵ نفره توسط مدیر کل یونسکو تشکیل شد و اولین نشست آن‌ها در مقر اصلی یونسکو در پاریس از تاریخ ۱۷ تا ۲۰ دسامبر ۲۰۰۳ با حضور مدیر کل یونسکو، کوئیچیرو ماتسوئورا برگزار شد. مدیر کل در سخنرانی خود در این نشست به اعلامیه جهانی تنوع فرهنگی به‌عنوان یک نقطه برجسته در فعالیت‌های یونسکو اشاره کرد و در عین حال ضرورت تدوین یک سند الزام‌آور را بنا به خواست شورای اجرایی یونسکو و کنفرانس عمومی مطرح کرد. وی کار این گروه ۱۵ نفری را در پنج بخش اصلی طبقه‌بندی کرد: تعریف و حوزه عمل کنوانسیون، ارتباط آن با سایر اسناد بین‌المللی به‌خصوص توافق عمومی سازمان تجارت جهانی در مورد تجارت خدمات (GATS) و توافقنامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت معنوی (TRIPS)، مکانیسم‌هایی برای همکاری و مشارکت بین‌المللی و در نهایت مکانیسم‌های پیگیری و اجرای کنوانسیون.

کارشناسان مستقل در اولین نشست خود توافق کردند که اولین اولویت آن‌ها تهیه یک پیش‌نویس مقدماتی باشد که توان دولت‌ها را برای تعریف سیاست‌های فرهنگی در زمینه حمایت و ترویج محتویات فرهنگی و مظاهر هنری افزایش دهد. آن‌ها علاوه بر تأکید بر مواد اعلامیه تنوع فرهنگی ضرورت تقویت ظرفیت‌های تولید و توزیع کشورهای در حال توسعه که با رقابت شدید کالاها و خدمات فرهنگی

کشورهای صنعتی مواجه هستند مورد توجه قرار دادند و به نیاز برای توسعه مهارت‌های بازاریابی فرهنگی مطابق با نیازهای بازار در سطح محلی، ملی و بین‌المللی تأکید کردند. در این میان مشارکت بخش عمومی، بخش خصوصی و جامعه مدنی با استناد به ماده (۱۱) اعلامیه تنوع فرهنگی به‌عنوان یک نیاز برای توسعه پایدار مطرح شد. همچنین تأکید بر این‌که توسعه فرهنگی بسیاری از جنبه‌های توسعه اقتصادی را دربرمی‌گیرد و کنوانسیون باید حرکت همپای توسعه اقتصادی و توسعه فرهنگی در مباحث خود مدنظر داشته باشد.

در زمینه ضمانت اجرایی عنوان شد که تأثیر و اعتبار کنوانسیون آتی به تعهد دولت‌ها و میزان التزام آن‌ها به کنوانسیون بستگی دارد. بعضی از کارشناسان اعتقاد داشتند که واژه ضمانت معنای منفی دارد و بنابراین نباید مطرح شود. تعدادی از کارشناسان معتقد بودند که میزان مشخصی از اجبار و الزام برای اطمینان از تأثیر کنوانسیون آتی ضروری است در حالی که برخی آن را در حدود وظایف یونسکو نمی‌دانستند. در قسمت حقوق و وظایف دولت‌ها عموماً اهمیت تعهد فعال دولت‌ها در زمینه ترویج تنوع فرهنگی در سطوح ملی و بین‌المللی مورد تأکید قرار گرفت. همچنین تفاوت‌های موجود در هر کشور و حوزه قضایی آن و شرایط مربوط به آن با نگاه ویژه به کشورهای در حال توسعه و شناسایی حقوق دولت‌ها در حفظ یا تصویب قوانین مناسب در زمینه تنوع فرهنگی با تأکید بر اصل کلی احترام به حقوق بشر مورد بحث قرار گرفت.

در زمینه همکاری و مشاوره بین‌المللی، کارشناسان به امکان دستیابی همه کشورها به تنوع محتویات فرهنگی و مظاهر هنری و حمایت از کشورهای در حال توسعه تأکید کردند تا زمینه‌های دستیابی این کشورها به صنایع فرهنگی قابل قبولی

با توجه به خواسته‌های بومی و بین‌المللی فراهم شود.^۱

دومین نشست کارشناسان در زمینه پیش‌نویس مقدماتی کنوانسیون «حفاظت از تنوع محتویات فرهنگی و مظاهر هنری» از تاریخ ۲۰ مارس تا ۳ آوریل ۲۰۰۴ در پاریس برگزار شد. در این نشست به پیگیری مباحث مطرح شده در نشست اول کارشناسان در زمینه عنوان، مقدمه، اهداف، اصول، تعاریف، حوزه کاربرد کنوانسیون، حقوق و تعهدات، همکاری بین‌المللی و مکانیسم‌های بین‌المللی اجرای کنوانسیون پرداخته شد. در زمینه حقوق و تعهدات، حق حاکمیت دولت‌ها در داشتن ابزارهای مناسب برای حمایت از تنوع مظاهر فرهنگی مورد تأیید قرار گرفت و این قسمت کنوانسیون مطابق با منشور سازمان ملل و اصول حقوق بین‌الملل قرار داده شد. بیش‌تر کارشناسان تأکید کردند که دولت‌ها باید در اتخاذ روش‌های ملی و بومی در جهت حمایت و ترویج تنوع مظاهر فرهنگی آزاد باشند. واژگان مناسب برای استفاده در جهت بیان حقوق و وظایف دولت‌ها در کنوانسیون موضوع مهم مذاکرات بود. جدای از توجه به اصل حاکمیت ملی، استفاده از واژه‌های «باید»، «می‌بایست» و «تعهد» مورد سؤال بود.

در این نشست، انحصار در فعالیتهای فرهنگی در دنیا، رابطه فرهنگ خارجی با حوزه قضایی داخلی، آموزش و بالا بردن آگاهی عمومی و مشارکت جامعه مدنی مباحث بعدی را تشکیل می‌دادند.

برای احترام به قوانین و اسناد بین‌المللی و در جهت هماهنگی بین‌المللی اصول و اهداف کنوانسیون، ماده‌ای در نظر گرفته شد. مکانیسم‌های همکاری بین‌المللی به

1. Unesco (2003) First meeting of ...

وظایف دولت‌ها در سطح بین‌المللی می‌پرداخت هر چند بعضی از مباحث این قسمت در بخش حقوق و وظایف دولت‌ها مورد بحث قرار می‌گرفت ولی توافق شد که حوزه و ماهیت ویژه‌ای برای مکانیسم‌های اجرا و تعهدات دولت‌ها ضروری است. در یک بحث مقدماتی ماده‌ای با هدف تقویت همکاری بین دولت‌ها و بخش خصوصی و جامعه مدنی در نظر گرفته شد و ایجاد و تقویت ظرفیت تولید فرهنگی، حمایت از بازارهای محلی و ابزارهایی برای تسهیل و دستیابی به بازار جهانی برای کالاها و خدمات فرهنگی کشورهای در حال توسعه بخش دیگر این ماده بود.

در قسمت مکانیسم‌های اجرایی کنوانسیون، تأسیس مجمع عمومی، کمیته بین دولتی برای حفاظت از تنوع فرهنگی (همانند کمیته میراث جهانی)، کمیته مشورتی کارشناسان مستقل در زمینه تنوع فرهنگی و تأسیس هیأتی برای جمع‌آوری نظرات دو کمیته مذکور و همچنین ایجاد دبیرخانه کنوانسیون مطرح شد.

همچنین در این نشست کارشناسان، عنوان «حفاظت از تنوع محتویات فرهنگی و مظاهر هنری» با «حفاظت و ترویج تنوع مظاهر فرهنگی» جایگزین شد.^۱

نشست سوم و پایانی کارشناسان از ۲۸ تا ۳۱ می ۲۰۰۴ برگزار شد. در مراسم افتتاح این نشست مدیر کل یونسکو، کوئیچیرو ماتسوئورا، خواستار انجام رایزنی با سازمان تجارت جهانی (WTO)، کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل متحد (UNCTAD) و سازمان مالکیت معنوی (WIPO) درخصوص کنوانسیون شد.

در نشست پایانی، کارشناسان مباحث مطرح شده دو نشست قبلی را مورد

1. Unesco (2004) Second Meeting of ...

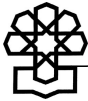

بازبینی قرار دادند و اهمیت برابر تنوع زیستی با تنوع فرهنگی، شناسایی طبیعت دوگانه اقتصادی و فرهنگی کالاها و خدمات فرهنگی و نیز شناسایی اصول آزادی بیان و اطلاعات به خصوص کثرت‌گرایی فرهنگی، به‌عنوان ضرورتی برای تنوع فرهنگی مطرح شدند.

برای اصول دو دسته اصول اساسی و اصول عملیاتی در نظر گرفته شد. اصل مکمل بودن جنبه‌های اقتصادی و فرهنگی توسعه به مباحث قبلی در قسمت اصول اساسی اضافه شد. آزادی‌های اساسی اعم از آزادی دستیابی و مشارکت، مقام برابر همه فرهنگ‌ها و ... مورد تأکید قرار گرفت.

در زمینه مکانیسم‌های همکاری بین‌المللی که کارشناسان در نشست قبلی فرصت کافی برای تجزیه و تحلیل نداشتند در این نشست چندین جلسه اختصاص یافت. علاوه بر بازبینی مباحث قبلی، بندهای جدیدی برای اطمینان از همکاری بیشتر به منظور تقویت ظرفیت‌های تولیدات فرهنگی برای همه کشورها و جریان آزاد هنرهای خلاق و شبکه توزیع بین‌المللی برای کالاها و خدمات فرهنگی در نظر گرفته شد. همچنین در ارتباط با همکاری برای توسعه به مبادله اطلاعات و تجارب، آموزش، حمایت از کار خلاق و محصولات فرهنگی، تقویت تولیدات فرهنگی و ظرفیت‌های توزیع، کمک مالی و تکنیکی (برای مثال ایجاد یک سرمایه بین‌المللی برای توسعه فرهنگی) با اولویت کشورهای در حال توسعه مطرح شدند.

در مورد مکانیسم‌های اجرا و پیگیری کنوانسیون، اکثریت کارشناسان تأکید کردند که ایجاد کنوانسیون بدون در نظر گرفتن مکانیسم پیگیری غیرممکن است. بنابراین گزینه‌های متعدد مطرح شده در نشست قبلی و نیز گزینه‌های جدید مورد

بحث قرار گرفت. در نهایت کارشناسان یک سازمان بین‌المللی، براساس سه هیأت مجمع عمومی دولت‌ها، کمیته بین‌الدول و یک گروه مشورتی از کارشناسان مستقل، انتخاب کردند. همچنین لزوم حضور جامعه مدنی و NGOها در پیگیری و اجرای کنوانسیون مورد بحث قرار گرفت.

در صورت بروز مناقشات براساس نشست‌های قبلی رویکرد مرحله‌ای مذاکره، میانجیگری، داوری و توسل به دیوان دادگستری بین‌المللی (ICJ) و مصالحه مطرح گردید و در ادامه به بررسی دو مکانیسم دیوان دادگستری بین‌المللی (با توافق طرفین و تقاضای مشترک آن‌ها) و دیوان داوری بین‌المللی (داوری بنا به تقاضای یکی از طرفین مناقشه) پرداخته شد.

موضوع دیگر ارتباط کنوانسیون با سایر اسناد حقوقی بین‌المللی بود که باز دو گزینه مطرح شد: کنوانسیون در زمینه حقوق و وظایف دولت‌های متعهد به سایر اسناد بین‌المللی تأثیری نداشته باشد و دیگر این‌که در مواقع تهدید یا ضررهای جدی در زمینه تنوع فرهنگی بر اسناد بین‌المللی تأثیر بگذارد.^۱ در پایان توافق شد که نسخه‌ای از پیش‌نویس مقدماتی به دبیرخانه‌های WTO، WIPO و UNCTAD به منظور مشورت و رایزنی فرستاده شود.

1. Third meeting of ..., 2004

تصویب کنوانسیون تنوع فرهنگی

پیشنویس مقدماتی کارشناسان همراه با یک گزارش در ۱۵ جولای ۲۰۰۴ به دولت‌های عضو فرستاده شد تا نظرات و توضیحات آن‌ها جمع‌آوری شود. به دنبال آن دبیرخانه در مجموع ۶۱ پیشنهاد از دولت‌های عضو دریافت کرد به علاوه ۱۵ NGO و سه IGO (WTO، WIPO و UNCTAD) به ارائه نظرات و پیشنهادات خود در مورد پیش‌نویس مقدماتی پرداختند. به دنبال آن بنا به موافقت شورای اجرایی، مدیر کل نشست‌های سه‌گانه‌ای با حضور کارشناسان بین‌دولتی برگزار نمود. این کارشناسان از دولت‌های عضو به منظور ارائه نظرات و مشارکت در جزئیات پیش‌نویس کنوانسیون دعوت شده بودند. اولین جلسه این کارشناسان ۲۰-۲۴ سپتامبر ۲۰۰۴ تشکیل شد و هدف از آن تبادل آرا درباره اولین پیش‌نویس مقدماتی بود. متعاقب اولین نشست بین دولتی کارشناسان، از ۱۷ تا ۲۰ دسامبر ۲۰۰۴ نشست «کمیته برگزینی» بنا به درخواست کارشناسان مذکور تشکیل شد. این کمیته ۲۴ نفری وظیفه آماده‌سازی یک متن اصلاح شده از پیش‌نویس مقدماتی کنوانسیون را براساس توضیحات مکتوب دبیرخانه یونسکو بر عهده گرفت. این توضیحات همان‌طور که ذکر شد به وسیله دولت‌های عضو، NGOها و IGOهای سه‌گانه گردآوری شده و به کمیته برگزینی ارائه شده بود. نسخه اصلاح شده پیش‌نویس مقدماتی کنوانسیون توسط این کمیته به دومین جلسه بین دولتی کارشناسان که از ۳۱ ژانویه تا ۱۱ فوریه ۲۰۰۵ برگزار شد، ارائه گردید. این نشست وظیفه بررسی کار کمیته برگزینی را برعهده داشت. جلسه سوم و پایانی کارشناسان بین دولتی با هدف تکمیل کارهای باقیمانده نشست‌های قبلی از ۲۵ می تا ۳ ژوئن ۲۰۰۵ برگزار شد و طی این نشست متن پیش‌نویس

مقدماتی کنوانسیون نهایی شد و دست آخر به دنبال تشکیل سی و سومین کنفرانس عمومی یونسکو در اول اکتبر ۲۰۰۵، کنوانسیون در دستور کار قرار گرفت و در ۲۰ اکتبر ۲۰۰۵ کنوانسیون «حمایت و ترویج تنوع مظاهر فرهنگی»^۱ با ۱۴۸ رأی موافق، ۲ رأی مخالف و ۴ رأی ممتنع به تصویب رسید.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

در این گزارش تلاش شد در نگاهی اجمالی موضوع تنوع فرهنگی به همراه سیر تکوین این ایده در سازمان یونسکو توصیف و تبیین شود. پذیرش این کنوانسیون از سوی ایران، با فرصت‌ها و تهدیداتی همراه خواهد بود که این گزارش در سطح توصیف متوقف شده است. لکن شناسایی مفاهیم جانبی و چارچوبه تنوع فرهنگی در نزد یونسکو خواه ناخواه مبین تبعات مثبت یا منفی آن برای جمهوری اسلامی ایران خواهد بود. ضمن آن‌که بررسی تبعات این کنوانسیون را به زمان طرح آن در مجلس موکول می‌کنیم.

1. Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions

1. Stenou, Katerina (2004) UNESCO AND THE ISSUE OF CULTURAL DIVERSITY, Review and strategy, 1946-2004 UNESCO.
2. Mexico City declaration on cultural policies world conference on cultural policies Mexico City 26 July-6 August 1982.
3. The Stockholm conference intergovernmental conference on cultural policies for development.

مجموعه مقالات این کنفرانس تحت عنوان «قدرت فرهنگ» توسط اداره کل پژوهش‌های سیما، در سال ۱۳۸۳ با ترجمه دکتر ضیاء تاج‌الدین به چاپ رسیده است.

4. First meeting of experts (category 71) on the first draft of an international convention on the protection of the diversity of cultural contents and artistic expressions, 17-20 December 2003.
5. Second meeting of experts (category 71) on the preliminary draft of the protection of the diversity of cultural contents and artistic expressions, 30 March – 3 April 2004.
6. third meeting of experts (category 71) on the preliminary draft of the convention on the protection of the diversity of cultural contents and artistic expressions UNESCO headquarters, 28-31 May 2004.

۷. پرزدکوئیاری، خاویر (کمیسیون جهانی فرهنگ و توسعه)، تنوع خلاق‌ها، ترجمه گروه مترجمان، مرکز انتشارات کمیسیون ملی یونسکو در ایران، ۱۳۷۷.

۸. بیانیه تنوع فرهنگی یونسکو، فصلنامه رسانه، سال دوازدهم، شماره ۳، پاییز ۱۳۸۰.

۹. پارکه، بیکهو و دیگران، (۱۳۸۳)، قدرت فرهنگ، ترجمه دکتر ضیاء تاج‌الدین، تهران، اداره کل پژوهش‌های سیما.

۱۰. مک لنن، گرگور (۱۳۸۰)، کثرت‌گرایی، ترجمه نسرين طباطبایی، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.

۱۱. کمیسیون ملی یونسکو (۱۳۸۲)، گزارش جهانی فرهنگ ۲۰۰۰، گروه مترجمان.

۱۲. ابراهیم‌آبادی، غلامرضا، بررسی تأثیر کثرت‌گرایی فرهنگی بر فرهنگ سیاسی ایران (با تأکید بر تحولات اخیر جهان و ایران)، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم سیاسی،

پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد، بهار ۱۳۸۲.

۱۳. رابرتسون، رونالد، جهانی شدن (تئوری‌های اجتماعی و فرهنگ جهانی)، ترجمه کمال پولادی، تهران، نشر ثالث، ۱۳۸۴.

۱۴. وینسنت، اندرو، نظریه‌های دولت، ترجمه حسین بشیریه، تهران، نشر نی، چاپ دوم، ۱۳۷۶.

۱۵. لگنها وزن، محمد، اسلام و کثرت‌گرایی دینی، ترجمه نرجس جواندل، تهران، مؤسسه فرهنگی طی، ۱۳۷۹.

۱۶. دبلیو واتسون، سی، کثرت‌گرایی فرهنگی، ترجمه حسن پویان، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی با همکاری مرکز بین‌المللی گفتگوی تمدن‌ها، ۱۳۸۳.

شماره مسلسل: ۷۹۳۲

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: مروری بر اقدامات و اعلامیه‌های یونسکو در تصویب کنوانسیون تنوع فرهنگی

Report Title: Cultural Diversity; Performances and Declarations of UNESCO

نام دفتر: مطالعات فرهنگی

تهیه و تدوین: میرحسن آذری

ناظر علمی: مهدی ادیبان

متقاضی: معاونت پژوهشی

ویراستار: —

واژه‌های کلیدی و معادل انگلیسی آن‌ها:

۱. تنوع فرهنگی (Cultural Diversity)

۲. اعلامیه جهانی تنوع فرهنگی

(Universal Declaration on Cultural Diversity)

۳. کنوانسیون تنوع فرهنگی (Convention on Cultural Diversity)

۴. جهانی شدن (Globalization)

منابع و مأخذ تهیه گزارش:

در انتهای گزارش درج شده است.